

LA COMUNITAT BENEDICTINA MODEL DE LA COMUNITAT FELIPONA

La Regla de Sant Benet mai ha estat un document arqueològic, ha estat continuament reinterpretat en la vida de les comunitats. I no hi ha dubte que Sant Felip Neri, tot i no voler deixar establerta cap regla pels seus fills, ja que sempre defugia qualsevol norma, tingué molt present la manera d'entendre la vida de comunitat al mode benedictí. L'estil i el missatge de Felip Neri van ser molt lliures, manifestant un cert escepticisme, mai menyspreu, pel que fa a tot el que era institucional i excessivament estructurat, malgrat la seva perfectíssima obediència, no servilisme, a l'autoritat legítima. I és d'aquesta manera que l'Oratori ha retingut una gran llibertat i espontaneïtat, difícil de determinar i menys d'encasellar. Hom ha dit que l'Oratori representa en l'Església el màxim d'esperit en el mínim cos o estructura.

En el nostre món semisecularitzat, moralment confús i culturalment diversificat, tot i la globalització, la forma de vida comunitària de Sant Benet i la de Sant Felip Neri que tants punts en comú té amb l'anterior, poden ser un far per a la vida comuna; perquè aquella estructura proposada al segle VI i seguida al XVI pot ser adaptada a les necessitats de la més ampla comunitat cristiana. Tinc present la recomanació del concili Vaticà II sobre la vida en comú entre els preveres i la ponderació que en fa de les seves virtualitats, sobretot per les circumstàncies actuals en què ha de viure el sacerdot, pel risc d'aïllament i soledat. I exhorta a la fraternitat entre ells, no només per raons pastorals i psicològiques, sinó també per raons teològiques i testimonials, "*per tal que el món cregui*" (Jo 17, 20)¹. Aquestes directrius del Vaticà II han estat plasmades en la normativa del Codi de dret canònic actual i en altres documents posteriors al concili, com, per exemple, en l'Exhortació Apostòlica *Pastores dabo vobis*, on es recomanen les associacions sacerdotals². El que el concili i els documents posteriors recomanen, Felip Neri, guiat en tot per l'Esperit, ho va intuir i ho va posar en pràctica, avançant-se d'aquesta manera als temps.

També sant Benet entén que la comunitat ha de tenir una vida productiva, en el sentit propi de l'economia o en el més ample de la pastoral i el testimoni "per tal que el món cregui", perquè altrament deixaria d'existir. El monestir no ha de dependre de quelcom divers del treball dels seus membres i dona per descomptat que tots estan compromesos a sostenir la vida comuna. No és perquè sí que la seva Regla presenta una jornada acuradament estructurada, un ritme que comprèn treball, estudi i pregària.

Per la seva part, "*els deures ordinaris d'un pare de l'Oratori –puntualitza Newman– són el ministeri de la paraula i dels sagraments, és a dir, el servei de l'altar, del confessorari, de la trona. Aquests deures, tanmateix, no són els que li ocupen tot el*

¹ CONCILI VATICÀ II, *Decret sobre la vida i el ministeri dels preveres*. n. 8: "Els preveres, constituïts per l'Ordenació en l'Orde del presbiterat, estan units entre ells per l'íntima fraternitat sacramental... Tots van d'acord a un mateix fi: l'edificació del Cos de Crist... A més, cal fomentar entre els preveres una mena de vida comunitària o alguna connexió de vida... a fi d'ajudar-se mútuament en el conreu de la vida espiritual i intel·lectual, de cooperar d'una manera més adient en el ministeri, i d'alliberar-se dels perills que poden trobar-se en la solitud. Un exemple d'aquesta connexió de vida pot ser la vida en comú, allà on sigui possible; o bé participar d'una mateixa taula..."

I encara més, al n. 17 diu: "Són convidats a abraçar la pobresa voluntària que palesarà més la seva semblança amb Crist i els farà més disponibles per a acomplir el sant ministeri... Una certa comunitat de béns materials, semblantment a la comunitat de béns lloada en la història de l'Església primitiva (Ac 2, 42-47), és un camí excel·lent per facilitar la caritat pastoral; és un estil de vida que fa possible als preveres de practicar l'esperit de pobresa aconsellat per Crist...que evitin tot el que podria, d'una manera o altra, allunyar els pobres; que rebutgin, més encara que els altres deixebles de Crist, tota aparença de vanitat en allò que els pertany..."

² Cf. Cn. 278, 2; o bé: *Pastores...*, n. 29.

temps, com és clar observant la gran importància que es dona en la vida de diversos pares al fet que tenen un temps lliure per a ells, que han dedicat a la literatura, a les ciències o a les arts. És a dir, ha hagut una gran flexibilitat i respecte per les aptituds i vocació particular de cadascú. Les Constitucions de la Congregació de l'Oratori són particularment elàstiques en relació amb l'apostolat dels seus membres.

Encara més, ha estat una característica pròpia felipona l'admetre la recerca de la cultura, de l'art i de la ciència en aquells membres els talents dels quals són orientats vers aquella direcció; sempre, s'entén, que aquella cultura sigui dirigida sols a la glòria de Déu i al bé de les ànimes, finalitats aquestes del ministeri sacerdotal”³.

Alguna vegada també s'ha volgut definir el pare oratorià com a confessor o “guia de consciències”... Sobretot ha d'estar consagrat al ministeri de la paraula, al mode i estil familiar que crida a la conversió i crea comunitat.

La comunitat tenia summa importància per sant Felip Neri. “Pot dir-se –observa Newman– que la comunitat com a tal contenia, segons ell, tot el que altres intentaren aconseguir amb regles i vots. La comunitat, com l'entenia sant Felip, no és una pensió sacerdotal, una convergència d'amics pietosos amb més o menys aficions apostòliques semblants, sinó una família, el niu, la pròpia llar... Com a comunitat no és desitjable que sigui petita, però tampoc que la formin un nombre gaire gran d'individus. En aquest cas, tindria el perill de convertir-se en “organització”, més que no pas en organisme i nucli familiar espiritual.

En l'Oratori, com en els monestirs de clausura, el qui és admès ha de romandre en la casa fins a la mort, sense trasllats, ni tan sols a d'altres Oratoris, a no ser en algun cas excepcional, d'ajuda i d'acord comú. Una casa de l'Oratori amb massa membres no permetria reproduir fàcilment l'ambient i el coneixement humà i fratern entre els que el formen”⁴.

La perfecció pròpia de la Congregació de l'Oratori rau en la vida comuna. “Viure en comunitat consisteix en formar un sol cos, de tal manera que s'actui i els individus siguin considerats com una sola persona. Un Oratori és una individualitat. Té un sol voler i una sola acció. És obvi, tanmateix, que una unió aital de voluntats, d'ànims, d'opinions i de conducta no pot aconseguir-se sense considerables concessions del judici personal per part de cada un dels membres de la comunitat. És una conformitat no accidental ni natural, sinó expressament sobrenatural i de domini d'un mateix. És l'expressió i la pràctica d'un gran consell que comporta una gran santificació, segons una màxima que ha esdevingut un proverbi en l'Oratori: “Vita communis mortificatio maxima”(…) és rica en abnegació (...) i índex especial de la seva vocació i instrument especial de la seva perfecció. I és que no tothom té el do de saber viure amb altres. No tota ànima santa, no tot bon prevere secular sap viure en comunitat.

La conformitat a la Congregació, i una submissió amorosa als seus dons i al seu esperit és el tot per a un pare de l'Oratori i ocupa el lloc de tots els altres consells evangèlics. Diu el P. Consolini: “Qui desitja viure al seu aire, no és bo per a la congregació”.

La vida comuna familiar afavoreix la pràctica de moltes virtuts; la primera, que engloba moltes altres, és la perseverança en la vocació a la qual un dia hom ha estat cridat, un cop per sempre; la humilitat, la caritat, la pobresa, l'esperit de comprensió i d'ajut fratern. I, fora de l'àmbit intern, de cara als fidels, el millor servei espiritual”⁵.

³ Cf. NEWMAN, J.H., *The Oratorian*. Dublin 1856.

⁴ Cf. NEWMAN, J.H., *The Oratorian*. Dublin 1856.

⁵ Cf. NEWMAN, J.H., *The Oratorian*. Dublin 1856. Cartes 4 i 5.

Per sant Felip Neri, la pobresa i l'obediència, com també la castedat, han de ser sempre expressió de l'amor d'un cor pobre i humil, sempre en conversió o contínua tensió vers Déu. Tant l'acció apostòlica com la pròpia vida familiar han de ser els fonaments. És més, no s'ha d'admetre mai la incompatibilitat en la pràctica d'ambdues⁶.

Heus ací el carisma de l'Oratori!: ésser una família i viure com a tal, supeditant tota la resta a aquest ideal i vocació, que és ja mitjà d'evangelització. És veritat que l'Oratori no té la seva finalitat en si mateix, com un monestir, sinó en l'apostolat a favor del proïsme. La seva caritat pastoral, com recorda el concili Vaticà II a tots els preveres, ha d'ajudar l'oratorià a la seva santificació personal.

Tot i la llibertat, doncs, que deixa Sant Felip Neri a cadascun dels membres de la seva família, aquesta s'ha de mantenir, en tots els aspectes, com els monjos al monestir, del treball de tots i cadascun dels seus components. No oblidem, però, que la primera manera de viure la pobresa en l'Oratori és amb el propi treball, "deixant Déu per Déu" les vegades que convingui. Recordem aquell cas quan un pare allargava massa les pràctiques de pietat, mentre els altres feien feines manuals que urgien, i el Pare Felip li envià un germà amb un davantal i, posant-l'hi al coll, li digué: "Convé treballar també deixant Déu per Déu".

Però el treball no ho és tot. La comunitat-monestir, la comunitat-família, ha de ser un ambient en què els éssers humans puguin créixer mentalment i espiritualment, i per tant on necessiten temps per reflexionar. Per això l'aspecte central i significatiu d'aquest estil de vida comuna ha de ser el retorn continu a la lloança de Déu, ja per la pregària individual, per la pregària comuna o servint Déu en els germans.

El treball és una cosa seriosa i necessària, però no ho és tot. Tots han de treballar, però cadascú segons les diverses condicions i capacitats, ho estableix la Regla benedictina⁷ i ho respecta i recomana Sant Felip Neri amb l'elasticitat de l'apostolat de cadascú; tanmateix, cal treballar també per sobreviure, sense avergonyir-se'n de comprometre's en coses fonamentals. No es tracta de ser un productor o un mosso. La ment i el cor han de ser tan conscients de si mateix com apartats de si mateix i adreçats vers Déu que ha de ser en tot lloat. Per això el treball ha de permetre que jo creixi en autoconsciència, una major consciència de la joia a la presència de Déu. La llibertat dels oratorians i l'equilibri del ritme de la jornada benedictina han d'ajudar a esdevenir conscient d'estar avançant en tot vers Déu; perquè com deia Sant Felip Neri: "Aquell que desitja una altra cosa que Jesucrist, no sap pas el que desitja; el que demana quelcom que no sigui Jesucrist, no sap pas el que demana; i el que treballa per un altre que no sigui Jesucrist, no sap pas el que fa".

Actualment en el context social que vivim, tant el treball com el temps lliure semblen menysvalorats. El treball ocupa les vint-i-quatre hores del dia. O produïm o estem entretinguts per una àmplia indústria que presumeix de conèixer els nostres desigs abans que els expressem i ens fa passius sota molts aspectes; ¿no és aquest el missatge de la publicitat? Això provoca dany en la vida de qualsevol família i en la vida de l'ànima. Una cultura autèntica, una vida de família a l'estil benedictí o felipó, demana ritmes d'activitat i de repòs. No ens podem acontentar vivint en un cicle que alterna producció i entreteniment. La nostra vida ha de ser el context en què es permet créixer a la memòria, a la intel·ligència i a l'amor. Les nostres comunitats necessiten ser un ambient humà que afavoreixi l'hàbit de la introspecció i ofereixi la possibilitat de conèixer-se un mateix, un ambient en el qual madurin tant la imaginació com l'intel·lecte, per conèixer i servir millor Déu en els germans.

⁶ Cf. *Constitucions*. nn. 100 i 101.

⁷ Cf. c. 48.

I no oblidem que l'estudi, la "lectio divina", el "tracte familiar" de la Paraula ens porta a aquest autoconeixement, a la humilitat i al creixement de la santedat, ens porta a descobrir cada vegada més que som fets a imatge de Déu, mortals i fràgils, subjectes a les temptacions i a la fatiga i tanmateix amb possibilitat de madurar, amb la gràcia de Déu, en la direcció del servei. L'estudi, en general, és una activitat que sosté un particular tipus de maduresa humana i d'autoconsciència davant Déu. I d'ací emergeixen la pregària i la lloança. I amb ambdues una correcta autoconsciència ens allibera d'absorbir-nos en nosaltres mateixos, perquè ens mostra el gènere d'éssers que som i el fi per al qual hem estat creats: la fruïció de Déu.

La nostra vida comunitària ens ha d'ajudar a aprendre a veure el món, que en certa manera realment ens pertany a través de la nostra intel·ligència i el nostre treball, com allò que ha de ser també contemplat amb plaer i no sols usat per a la nostra comoditat. La nostra vida comunitària ens ha de possibilitar de prendre les distàncies de formes instintives d'autoprotecció, ens ha de fer capaços d'adorar Déu o de tenir compassió pels necessitats, perquè ens fa prendre consciència del que som: éssers mortals, interdependents, creats per l'amor i per a l'amor.

Sant Benet deixa entreveure en la seva Regla la seva preocupació per les qüestions pràctiques de la vida comuna. Així, per exemple, en parlar de l'obediència⁸, no és la submissió del deixeble al mestre, sinó la pràctica contínua de la disponibilitat a suspendre la voluntat o la percepció purament individuals amb la finalitat de descobrir la voluntat de Déu en la vida comuna de la comunitat. L'abat, doncs, ha de discernir les necessitats i la vocació comuna de la comunitat. Potser sorprèn el que podríem anomenar "efecte mirall" referent a l'obediència: l'abat ha d'escoltar i observar atentament les exigències i els dons específics de cada membre de la comunitat⁹. L'obediència és deguda al qui és cridat a una observança exemplar de la mateixa Regla¹⁰, però també a una mena d'"obediència" a cada germà. I si l'obediència és fer callar la voluntat purament individual, l'abat ha de ser sobretot un model d'això, ha de cercar l'objectiu immens i indefinit d'una vida comuna en la qual cadascú pot reconèixer el propi bé i la pròpia plena realització en la vida que comparteix i en la recíproca dependència.

També Sant Felip Neri sembla seguir l'exemple de Sant Benet pel que fa aquest aspecte: la importància la té la comunitat i el Prepòsit, pels de fora, anomenat "pare" pels de casa, per significar el caràcter de família, és a l'Oratori "*primus inter pares*", amb facultat fonamentalment executiva i vincle d'unió; com a germà gran ha de donar exemple i estimular tots en la tasca comuna i obres pròpies de la Congregació¹¹. I ell mateix ha d'obeir també la Comunitat i les seves decisions preses en la Congregació General, que és la que té el màxim poder decisor i per a coses importants.

Ni pels benedictins ni pels felipons la comunitat és de cap manera una unitat dominada per la voluntat d'un individu, per fortes que puguin ser les imposicions a sotmetre a l'autoritat. Per uns i altres l'autoritat ha de cercar estar atenta a la diversitat de caràcter i d'experiències presents al si de la comunitat; evitant àdhuc la mínima aparença d'una autoritat solitària destinada a assolir objectius individuals¹². Així, per exemple, conegut és l'advertiment de Sant Benet a recordar que "el Senyor sovint revela al més jove allò que és millor"¹³. O potser més significatiu és el fet que la disciplina de

⁸ Cf. c. 5.

⁹ Cf. c. 2, 31-32.

¹⁰ Cf. c. 65.

¹¹ Cf. *Constitucions*, nn. 6. 21 23, *4. 35.

¹² Cf. *RB*, cc. 21 i 65.

¹³ Cf. c. 3.

la comunitat no suposa l'existència d'un ordre "natural" de precedència, establert en el món extern, que dicta la mesura en què cadascú ha de ser pres seriosament en la comunitat. L'ancianitat¹⁴ és determinada fent referència a la data d'entrada. És l'amplitud de la pròpia implicació en la vida comunitària que defineix la pròpia posició i no un criteri exterior (riquesa, status social o grau d'instrucció) i ni tan sols l'edat cronològica. El compromís en la comunitat és el fonament sobre el qual es basa el dret a ser escoltats.

El que compta sempre és el bé comú i tota diversa perspectiva individual pot ser posada en discussió. Hom refusa qualsevol competició per al domini d'una persona o d'un grup. L'autoritat, no l'abat o el prepòsit, consisteix a trobar un acord entre una varietat de dons per sostenir una societat en la qual tots treballen per permetre a cadascú de realitzar-se plenament i d'assolir la santedat. L'abat al monestir i el "primus inter pares" a la congregació, com ja he insinuat poc més amunt parlant d'aquest darrer, han d'inspirar confiança per la manera exemplar en què viuen els valors fonamentals de la comunitat i per la seva capacitat d'implicar i de respectar les diverses preocupacions i necessitats de tots els membres de la comunitat. El monestir benedictí i la congregació felipona, tot i que en aquest cas l'autoritat màxima la té la mateixa comunitat reunida en congregació general, procurant la coherència i la recíproca comprensió, es caracteritzen en la manera en què l'autoritat reflexiona i escolta i pel fet de tenir sempre i únicament a la ment la identitat col·lectiva, en què arriben a reconèixer-se i de què arriben a confiar-se aquells per als quals l'autoritat actua.

La legítima autoritat demana l'obediència només en la mesura en què la practica: obediència a la llei-Regla i obediència a la llei-Amor, en el sentit més ample d'atenció a les particularitats de les persones i de les situacions.

Això significa que es requereix sinceritat, capacitat d'autocrítica i transparència per cercar de manera creativa allò que hi ha a la base de l'ordre del dia de cada grup. La comunitat, sempre compromís amb l'altre, és el desenvolupament d'una relació que no és ni un estàtic cara a cara ni una competició, sinó una interacció que produeix una mena de llenguatge o una visió comuns, que no haurien pogut ser definits abans de trobar-se i viure en comú.

Per descomptat, doncs, cada membre dels que formen la comunitat ha de participar activament en el treball comú per bé de la vida familiar. Hom demana a cadascú una participació positiva i específica en el sosteniment de la pròpia vida i es concedeix a cadascú la dignitat de la responsabilitat per a aquesta vida, en cada mínim detall. La comunitat no pot ser un lloc on alguns viuen a costa dels altres o en el qual es pensa que alguns no tenen res a oferir i són simples jubilats o necessitats de caritat o hostes d'una pensió. La comunitat es caracteritza per un clar compromís a lliurar l'específica contribució de cada parçoner i no parlem únicament pel que fa a recursos econòmics perquè són molts i diversos els talents que cadascú ha rebut per fer-los fructificar; el compromís implica tot tipus d'intercanvi dels diversos recursos.

Ni Sant Benet, en la seva humana Regla, ni Sant Felip Neri, amb la seva bonhomia, acceptaven una comunitat dividida entre membres actius i membres passius. Sant Benet deia que la passivitat imposada és perjudicial per a l'ànima. I conegut és allò que deia Sant Felip Neri: "No romangueu mai ociosos" o també: "Mai podrem arribar a la vida contemplativa, si abans no ens exercitem en la vida activa" o bé allò altre de: "Feliços vosaltres, joves, perquè encara teniu temps de fer el bé". A més, servir la comunitat, participar a la vida comuna és també la seguretat que ningú no sofrirà sol o serà ignorat.

¹⁴ Cf. c. 63.

És per això que ambdós sants es proposen, un manifestant clarament la seva voluntat i l'altre potser sense ser tan explícit, una construcció de vida comuna “espiritualment creïble”, perquè les prioritats materials i pràctiques assegurin o sostenen la llibertat espiritual que fonamenta en definitiva totes les altres realitats. Sant Benet i Sant Felip Neri, cadascú en el seu context històric, un al segle VI i l'altre al XVI, no es proposen salvar la civilització, sinó simplement definir des de dins els elements d'un cert tipus de civilització. El monjos de Sant Benet van ser creadors de comunitats abans de ser bibliotecaris. Els fills de Sant Felip Neri són membres d'una família, l'Oratori, abans que un equip de pastoral, com els que han proliferat en els darrers temps; allò que els identifica en l'Església no és un treball pastoral com a tal o un exercir els ministeris sense més, sinó una concreta i específica vocació, que no tothom té: per això diuen les Constitucions: “*per la seva condició familiar és quasi com si haguessin nascut per a la Congregació*”¹⁵.

La centralitat del servei mutu, de l'atenció als dons específics de cadascú en profit de tots i especialment de la convicció que hem estat fets per a la joia contemplativa és fonamentalment l'antropologia del Nou Testament. La vida comuna, tal com la volen Sant Benet i Sant Felip Neri, ha de ser un reflex d'allò que ha estat revelat en Jesús i la seva proximitat fraterna a les característiques pròpies dels éssers humans. Sospesant el treball interior i exterior, cercant l'autoconsciència i la dilatació del cor, en ambdues maneres d'entendre a vida comuna hom pot observar un refús a contraposar els deures envers Déu i els deures envers la comunitat en el limitat nombre d'hores de la jornada i alhora un refús a privilegiar els dotats i els eloqüents, els “professionals”. Sols cal recordar, en el cas de Sant Felip Neri, tot i l'estimació que sentia per ell, el tracte que tenia amb el Cardenal Cèsar Baronio, el gran historiador, primer successor d'ell, ocupant-se sobretot de la seva humilitat i provant-lo amb durs exercicis de mortificació interior, dels quals Baronio se'n surt amb gran llibertat d'esperit. I és que la comunitat tampoc no pot sobreviure sense fer espai a una certa exploració del que és la identitat humana.

Les comunitats, en les quals han de compenetrar-se producció, reflexió i joia, seguint el carisma prop de llurs fundadors, en l'esfera pública han de donar testimoniatge de les possibilitats del transcendent. En aquest sentit podem dir que els sants patrons existeixen no per ser benèvoles mascotes; sinó que són donats als grups i als individus per tenir amics fàcilment identificables en la companyia del cel, que donin una particular direcció i força als reptes de l'Evangeli. Necessitem redescobrir Sant Benet, patró d'Europa, i Sant Felip Neri, patró de Roma, ambdós fills d'èpoques incertes i caòtiques perquè en el context del nostre món poden ser una orientació per al futur¹⁶.

P. Ferran Colás Peiró, C.O:

¹⁵ Cf. *Constitucions*, n. 57.

¹⁶ Cf. CARRIQUIRY, G., *La reconstrucción de la persona y la sociedad en los albores del tercer milenio a la luz del magisterio de Juan Pablo II*. Instituto Mexicano de Doctrina Social Cristiana, p. 11ss. Ciudad de México, 1999. I també: CARRIQUIRY, G., *Promover el Oratorio como un estilo de vida en la Iglesia*. Manuscrit. O encara: COLÁS PEIRÓ, F., *Felipe Neri, un instrumento de Dios para la Iglesia de su tiempo y la de hoy*; en “Vida Religiosa” n. 14, vol. 85 (Diciembre 1998), pp. 428-438. Misioneros Hijos del corazón de María. Madrid.

